

## 6. Bescheiden stijging arbeidsproductiviteit in 1999

*De ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit speelt een belangrijke rol in de discussies over de "Nieuwe Economie". Uit de cijfers blijkt dat de Nederlandse arbeidsproductiviteitsgroei achterblijft bij die van de Verenigde Staten. Daarmee lijkt er voor Nederland wat dat betreft nog geen sprake van een Nieuwe Economie. Op zich lijkt de opkomst van nieuwe technologieën echter wel een positief effect te hebben op de arbeidsproductiviteitsgroei in Nederland. Daarnaast spelen echter andere factoren een rol.*

De theorie van de "Nieuwe Economie" of een "vernieuwende economie" is ontwikkeld om te verklaren dat in de Verenigde Staten een relatief lange periode van hoge economische groei gepaard gaat met een zeer gematigde inflatie. Daarbij wordt ook in de beschouwing betrokken dat in de VS de arbeidsproductiviteit naar verhouding sterk is gegroeid (de productiviteit wordt daarbij gemeten als "output per hour of all persons"). Het Amerikaanse Bureau of Labor Statistics meldt in een persbericht van 7 maart 2000 dat de arbeidsproductiviteit in de "business sector" in het vierde kwartaal 1999 met 6,1% gestegen is (op jaarbasis, na uitschakeling van seizoeneffecten). De gemiddelde jaarlijkse groeivoet in de periode 1998–1999 bedroeg 3,1%. Voor alleen de "manufacturing sector" (dus de industrie) waren deze cijfers 10,3% voor het vierde kwartaal en 6,4% als jaargemiddelde 1998–1999.

Hoewel de Nederlandse en Amerikaanse definities en indelingen niet helemaal hetzelfde zijn, wordt hieronder gekeken naar de Nederlandse arbeidsproductiviteitsgroei.

### 1999: per arbeidsjaar 1,7% extra inkomen gevormd

De volumegroei van 3,4% en de prijsontwikkeling van het BBP (tegen factorkosten) van 1,1% brengt de waarde van de toegevoegde waarde (factorkosten) in 1999 op 724,1 miljard gulden. Het arbeidsvolume komt voor 1999 uit op 6,3 miljoen arbeidsjaren. De geproduceerde toegevoegde waarde per arbeidsjaar in 1999 bedraagt voor de gehele Nederlandse economie dus ongeveer 114 900 gulden. In 1998 was dit nog 113 000 gulden, zodat de waardeinstijging van de arbeidsproductiviteit 1,7% bedraagt.

### Arbeidsproductiviteitsgroei 0,6% in 1999

Als de prijsontwikkeling buiten beschouwing wordt gelaten, resteert een productiviteitsgroei van 0,6%. Het aantal arbeidsjaren is in 1999 met 2,8% toegenomen en het volume van de toegevoegde waarde tegen factorkosten 3,4%. Per arbeidsjaar is dus in volume 0,6% méér geproduceerd. De groei van de arbeidsproductiviteit is daarmee

wat lager dan het gemiddelde van de drie voorgaande jaren en fors lager dan in de VS.

Bij de vergelijking met de VS kan worden aangetekend dat de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit per gewerkt uur kan verschillen van die per arbeidsjaar. Ten eerste is het aantal overeengekomen uren per arbeidsjaar niet constant. Dit aantal (het gaat dan om de overeengekomen uren voor werknemers die in voltijd werken) bedroeg in 1995 nog gemiddeld 1 735 uur. In 1997 was het gedaald tot 1 724 uur (-0,6% in twee jaar) en in 1999 lijkt het weer wat op te lopen naar 1728 uur (het cijfer voor 1999 is een eerste globale raming). Ten tweede is het aantal betaalde uren (dit zijn de overeengekomen uren plus eventueel overwerk) weer wat hoger dan de hiervoor genoemde aantallen. Zo is in 1999 het aantal betaalde uren ongeveer 1,6% hoger dan het aantal overeengekomen uren. Ten derde verschilt de ontwikkeling van het aantal gewerkte uren van de toename van het aantal betaalde uren doordat van jaar op jaar het aantal niet gewerkte, maar wel betaalde, uren (verlof, ziekte, ADV en dergelijke) kan variëren. Het CBS is overigens bezig met proefberekeningen over de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit per gewerkt uur, maar de resultaten zijn thans nog niet beschikbaar.

### Incidentele factoren van invloed op arbeidsproductiviteitsontwikkeling per bedrijfstak

Bij het analyseren van de ontwikkelingen in de arbeidsproductiviteit worden vaak de meer incidentele zaken buiten beschouwing gelaten. Zo wordt in de VS gekeken naar de "nonfarm business sector". Dit omdat de arbeidsproductiviteit in de landbouw sterk afhangt van de omvang van de oogst. Door incidentele ontwikkelingen kan de oogst sterk groeien of krimpen ten opzichte van het voorafgaande jaar, terwijl er in het arbeidsvolume relatief weinig verandert. In feite is dit in Nederland in 1999 ook het geval: een relatief (in volume gemeten) goede oogst – althans vergeleken met 1998 – bij een gematigde ontwikkeling van het arbeidsvolume.

Ook de delfstoffenwinning, de energiedistributiebedrijven en de bouwrijpheid worden sterk beïnvloed door incidentele factoren, zoals de weersomstandigheden. Daarom worden ook zij vaak buiten beschouwing gelaten.

Tenslotte wordt bij analyses vaak vooral gekeken naar de marktsector en daarbinnen dan weer vooral naar de industrie.

### Ontwikkelingen per bedrijfstak

Een analyse van de arbeidsproductiviteitsontwikkeling per bedrijfstak laat zien dat de landbouw (+5,6 %) en de delf-

Staat 14

Bruto binnenlands product, arbeidsvolume en arbeidsproductiviteit

|                                          | Eenheid                 | 1996 | 1997 | 1998 | 1999 |
|------------------------------------------|-------------------------|------|------|------|------|
| Bruto binnenlands product (factorkosten) | volumegroei in %        | 2,9  | 4,1  | 3,3  | 3,4  |
| Arbeidsvolume                            | groei arbeidsjaren in % | 2,6  | 2,8  | 2,7  | 2,8  |
| Arbeidsproductiviteit                    | volumegroei in %        | 0,3  | 1,3  | 0,6  | 0,6  |

stoffenwinning (-1,0 %) respectievelijk de hoogste en de laagste groei kennen. Dit hangt merendeels samen met incidentele factoren (zie het kader op de vorige pagina)

De voormalige nutssector – nu aangeduid als “energie en water” – kent in 1999 de op één na grootste groei. In deze bedrijfstak is de herstructurering van belang, die onder andere samenhangt met privatiseringen. Ook in de bedrijfstak vervoer, opslag en communicatie is de productiviteitsstijging bovengemiddeld. In deze bedrijfstak is naast liberalisering en privatiseringen sprake van de opkomst van nieuwe technologieën.

De arbeidsproductiviteitsgroei in de industrie bedraagt 1,8% en is daarmee hoger dan gemiddeld. Dat is dus analoog aan de VS. De productiviteitsstijging in de Nederlandse industrie blijft echter duidelijk achter bij die van de Amerikaanse industrie.

### Productiviteitsgroei en banengroei

Opvallend is dat de bedrijfstakken met de sterkste werkgelegenheidsgroei in 1999 een matige of zelfs negatieve groei van de arbeidsproductiviteit laten zien. In de bedrijfstak handel, horeca en reparatie en de bedrijfstak overige dienstverlening groeit het arbeidsvolume in 1999 met ruim 135 000 arbeidsjaren. Bijna 80% van de totale groei van de werkgelegenheid vindt in deze bedrijfstakken plaats (terwijl ongeveer 55% van het totale arbeidsvolume in deze sectoren werkzaam is).

De arbeidsproductiviteit in de handel, horeca en reparatie neemt toe met ongeveer het landelijk gemiddelde. In absolute zin echter is de arbeidsproductiviteit in deze bedrijfstak lager dan gemiddeld, waardoor een beperkt negatief “wegingseffect” op de macro-economische productiviteitsgroei ontstaat.

In de bedrijfstak overige dienstverlening daalt de productiviteit in 1999. Dit heeft een verlagend effect op de totale arbeidsproductiviteitsgroei. Het absolute niveau ligt ongeveer op het gemiddelde, zodat er geen macro-economisch “wegingseffect” speelt.

De relatief lage arbeidsproductiviteitsstijgingen in deze twee expanderende bedrijfstakken hangen voor een deel samen met het feit dat de kost voor de baat uitgaat: ondernemers nemen nieuw personeel aan met het oog op toekomstige productiegroei, waardoor tijdelijk de productiviteit terugloopt. Bovendien zijn nieuwe werknemers voor een deel minder ervaren dan het zittende personeel. Als de verwachtingen van de ondernemers uitkomen, zal de arbeidsproductiviteit in deze bedrijfstakken op afzienbare termijn meer dan gemiddeld gaan stijgen.

### Het macro-economisch “wegingseffect”

Bij een analyse van de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit van Nederland als geheel speelt naast de stijgingen of dalingen van de productiviteit van afzonderlijke bedrijfstakken ook een “wegingseffect” een rol. Het niveau van de arbeidsproductiviteit is bijvoorbeeld in de industrie hoger dan in de zorgsector. Bij het bepalen van de gemiddelde productiviteit is dan ook van belang hoe zwaar iedere bedrijfstak weegt in het totaal. Veranderingen in de gemiddelde arbeidsproductiviteit kunnen daardoor voor een deel samenhangen met verschuivingen in het gewicht van de afzonderlijke bedrijfstakken: het wegingseffect. Als de productiviteit in alle bedrijfstakken hetzelfde blijft terwijl de werkgelegenheidsgroei het sterkst is in de bedrijven met een lage productiviteit, zal de gemiddelde arbeidsproductiviteit dalen.

#### Staat 15

Toegevoegde waarde, arbeidsvolume en arbeidsproductiviteit per bedrijfstak, 1999

|                                   | Toegevoegde waarde | Arbeidsvolume           | Arbeidsproductiviteit |
|-----------------------------------|--------------------|-------------------------|-----------------------|
|                                   | volume groei in %  | groei arbeidsjaren in % | volume groei in %     |
| Landbouw                          | 6,3                | 0,7                     | 5,6                   |
| Delfstoffenwinning                | -5,1               | -4,1                    | -1,0                  |
| Industrie                         | 2,4                | 0,6                     | 1,8                   |
| Energie en water                  | 2,2                | -2,4                    | 4,6                   |
| Bouwnijverheid                    | 5,7                | 1,9                     | 3,7                   |
| Handel, horeca en reparatie       | 4,3                | 3,6                     | 0,7                   |
| Vervoer, opslag en communicatie   | 6,6                | 2,9                     | 3,6                   |
| Overige dienstverlening           | 3,8                | 4,3                     | -0,5                  |
| Overheid                          | 1,7                | 1,4                     | 0,3                   |
| Toegevoegde waarde (factorkosten) | 3,4                | 2,8                     | 0,6                   |